

**TOPONIMLARNI TARJIMA QILISH MUAMOLARI
(IAN TUHOVSKIYNING “YIGIRMA BIR KUNLIK SAMARALI
MULOQOT” ASARI MISOLIDA)**

Solijonov Juraali Kamoljonovich

Termiz davlat universiteti

email: solijonov94@gmail.com

UDK 81.2/.4481.25

Yuldashev Nodirbek Ulug'bek o'g'li

Termiz davlat universiteti Gid hamrohligi va tarjimonlik

faoliyati yo'nalishi talabasi

email: nodirbekyuldashev52@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola Ian tuhovskiy tomonidan yozilgan “Yigirma bir kunlik samarali muloqot” asaridagi toponimlarning ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjimasini va ularning mohiyatiga lingvistik nuqtai nazardan o'quvchi uni anglashi uchun ta'sir qiluvchi omillarni hisobga olgan holda tahlil qilingan. Obyekt sifatida tanlangan toponimlar to'qima bo'lgani tufayli geografik nomlarning nomlaridan oldin ularning asardagi vazifasi o'ylab topilgan, so'ngra uni lingvistik qoliplarga solingan. Shu tufayli maqolada tarjimon ularni o'zbek tiliga o'girishdan oldin etimologik, leksikologik, semantik va fonetik tahlil qilishi uchun qoliplar taklif qilingan.

***Kalit so'zlar:** toponimlar, ingliz-o'zbek tarjima, lingvokulturologik muammolar, leksikologiya, tarjima turlari.*

**THE PROBLEMS OF TRANSLATING TOPONIMES (ON THE EXAMPLE
OF IAN TUHOVSKIY'S "21 DAYS OF EFFECTIVE COMMUNICATION")**

ABSTRACT

This article analyzes translation problems of toponyms in “21 days of effective communication”, which was written Ian Tuhovsky, from English into Uzbek and analyzes their meaning from a linguistic point of view, taking into account the factors that influence the reader's comprehension. Because the toponyms selected as objects are textured, their function in the work was invented before the names of geographical names, and then it was put into linguistic patterns. As a result, the article offers templates for the translator to analyze them etymologically, lexicologically, semantically and phonetically before translating them into Uzbek.

Keywords: toponyms, English-Uzbek translation, linguocultural problems, lexicology, types of translation,

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА ТОПОНИМОВ (НА ПРИМЕРЕ ПРОИЗВОДСТВА ЯНА ТУХОВСКОГО "ДВАДЦАТЬ ОДИН ДЕНЬ ЭФФЕКТИВНОЙ КОММУНИКАЦИИ")

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются проблемы перевода топонимов в «Двадцать один день эффективного коммуникации», который был написан Яна Туховского, с английского языка на узбекский и анализируется их значение с лингвистической точки зрения, с учетом факторов, влияющих на понимание читателем. Поскольку топонимы, выбранные в качестве объектов, фактурны, их функция в произведении была придумана до названий географических названий, а затем уже заложена в языковые модели. В результате в статье предлагаются шаблоны для анализа переводчиком этимологически, лексикологически, семантически и фонетически перед переводом на узбекский язык.

Ключевые слова: топонимы, англо-узбекский перевод, лингвокультурологические проблемы, лексикология, виды перевода,

KIRISH

Leksik muammolar har doim tarjimaning eng markaziy nuqtalaridan biri bo'lib kelgan: biz tarjimaning onomastik muammolari sifatida atama doirasini cheklashimiz kerak. Ian Tuhovskiy asarini tarjima qilish jarayoni shu qadar, inson satrlarga chuqur kiruvchi va munozaraliki kuchli stilistika olamida yashashi mumkin. Asarning soʻz qurilishi oldiga ulkan izlanish va tahlillarni talab qiladigan ulkan vazifalarni qoʻydi. Barcha joylarga nom beriladi va bu nom unga yillar davomida xizmat qiladi. Nom tanlash qadimdan juda muhim boʻlgan. Nomning chuqur maʼnosini anglashi va uning porloq kelajagi bilan bogʻliq boʻlgan toʻgʻri va tilga yoqimli tanlanishi kerak. Romanda keltirilgan har bir joyning nomlari oʻzalarining asardagi vazifasi mos tanlangan. “Yigirma bir kunlik samarali muloqot” asaridagi antroponimlarni oʻzbek tiliga tarjima qilish jarayonida ular uchun bu nomlar bekorga tanlanmadanligiga amin boʻldim.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Mazkur maqola uchun tadqiqot davomida tarjima qiyosiy adabiyot, qarama qarshi tavsifli tarjima va lingvistik atamalarning izohli tahlili, adabiyotning stilistik

tahlili ko‘rib, o‘rganilib chiqildi. Ushbu tadqiqot uchun, “Tarjimashunoslik terminlarining ko‘p tilli lug‘at-ma‘lumotnomasi” qo‘llanmasidan foydalanildi

“Toponomika”(lotincha “*topos*”– “joy”, “*onoma*”–“ism”)– jo‘g‘rofiy nomlarning paydo bo‘lishi, rivojlanishi, o‘zgarishi va to‘g‘ri yozilishini o‘rganuvchi fan. “Toponomika” (yun.“*topos*”–“joy” va “*onyma*”-“ism,nom”)- onomastikatt joy nomlari(geografik atoqli nomlari)ni, ularning paydo bo‘lishi yoki yaratilish qonuniyatlarini, rivojlanish va o‘zgarishini, tarixiy etimologik manbalari va Grammatik xususiyatlarini, ularning tuzilishini, tarqalish hududlarini hamda atalish sabablarini o‘rganuvchi bo‘lim.

“Ingliz tili”- (inglizcha: English) — hind-yevropa oilasining german guruhiga kiruvchi til. Ingliz xalqining tili. Avstraliya, AQSH, Birlashgan Qirollik, Hindiston, Irlandiya, JAR, Kanada, Liberiya, Malta va Yangi Zelandiyaning rasmiy tili. Ingliz tili dunyodagi eng ko‘p ishlatiladigan tillar ichida 3-o‘rinda turadi (Ispan hamda Mandarin Xitoycha tillardan keyin). Yevropa Ittifoqining asosiy tili.BMTning rasmiy ish yuritish tillaridan biri, Buyuk Britaniya, Irlandiya, Shim. Amerika, Avstraliya, Yangi Zelandiya, Osiyo va Afrikadagi ko‘pgina mamlakatlarda tarqalgan. Bu tilda yer yuzidagi 400 milliondan ortiq kishi gaplashadi (1992). Buyuk Britaniya va Shim. Irlandiya, AQSH, Avstraliya, Yangi Zelandiya, Kanada (fransuz tili bilan birga), Irlandiya (irland tili bilan birga), Hindiston va 15 ta Afrika davlati (JAR, Nigeriya, Gana, Uganda, Keniya, Tanzaniya va b.)da rasmiy til sifatida qo‘llaniladi. Ingliz tili qadimgi german qabilalari (ingliz, saks va yut)ning tillaridan kelib chiqqan.

“O‘zbek tili” -(O‘zbekcha) — Oltoy tillari oilasining turkiy tillar turkumiga kiruvchi tildir. Ushbu til O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga muvofiq davlat tili hisoblanadi. Davlat tili haqidagi qonun 1989-yil 21-oktabrda qabul qilingan. 1995-yil 21-dekabrda takomillashtirildi.

NATIJA

Antroponimlar va toponimlar adabiy asar qahramonlarining obrazlarini yaratishda, uning asosiy mavzu va motivlarini joylashtirishda, badiiy vaqt va makonni shakllantirishda ishtirok etadi, nafaqat mazmun-faktik, balki subtekst ma‘lumotlarini ham beradi. Matnning g‘oyaviy-estetik mazmunini ochish, ko‘pincha uning yashirin ma‘nolarini ochish. “Adabiy matnga semantik jihatdan yetarli bo‘lmagan holda kirib kelgan to‘g‘ri nom undan semantik jihatdan boyitilgan holda chiqadi va ma‘lum assotsiativ ma‘nolar majmuasini qo‘zg‘atuvchi signal vazifasini bajaradi”. Birinchidan, to‘g‘ri ism fe‘l-atvorning ijtimoiy mavqeini, millatini ko‘rsatadi va ma‘lum bir tarixiy va madaniy haloga ega; ikkinchidan, muallif modalligi har doim

joy atamasining u yoki bu nomini tanlashda, uning etimologiyasini hisobga olishda namoyon bo'ladi, to'g'ri nomlar ularning o'zaro ta'sirida matnning onomastik makonini tashkil qiladi, ularni tahlil qilish ularning dinamikasidagi asarning turli personajlari o'rtasida mavjud bo'lgan bog'lanish va munosabatlarni ochib berishga, uning badiiy olami xususiyatlarini ochib berishga imkon beradi.

MUHOKAMA

Mazkur asar zamonaviy yozuvchi Ian Tuhoviskiyning eng mashhur asarlaridan biri bo'lib, uning asarlari butun dunyoda muvaffaqiyat qozonmoqda. Bu nozik psixologik detektiv janrdagi hayotiy hodisalar aks etgan sirli va oldindan aytib bo'lmaydigan burilishlarga to'la. Asar qahramonlari o'zlari ustida ishlaydi, tajriba orttiradi, tijoratlarni yo'lga qo'yadi, xato qiladi va yozuvchi ularning xatolarini tahlil qiladi. Asar voqealari insonning psixologik yuksalishiga xizmat qiladi. "Asarda keltirilgan har bir nom allaqachon belgi bo'lib, faqat u qodir bo'lgan barcha ranglar bilan o'ynaydi. Joyning nomi adabiy matnning asosiy birliklaridan biri, eng muhim belgi vazifasini bajaradi, u sarlavha bilan birga asar o'qilishi bilan yangilanadi. Bu, ayniqsa, sarlavha pozitsiyasini egallagan va shu bilan o'quvchi e'tiborini tortgan atamaga jalb qilganda, ayniqsa uni asarning badiiy olamida ajratib turadigan holatlarda yaqqol namoyon bo'ladi [8]. Semantik jihatdan murakkab bo'lgan o'ziga xos nom badiiy matnning nafaqat izchilligini, balki semantik ko'p o'lchovlilikini yaratishda ham ishtirok etadi. Bu muallifning niyatini amalga oshirishning eng muhim vositalaridan biri bo'lib xizmat qiladi va katta miqdordagi ma'lumotni jamlaydi.

Tarjima ikki xil mazmunga ega: tarjima jarayoni va jarayon natijasidagi asar. Bularning ikkisini ham muvozanatda ushlab anchayin murakkab. Tarjimon yozuvchi yoki muallifning uslubini tushunib yetishiga vaqt kerak. Yozuvchi qalami qanchalik o'tkir bo'lsa, tarjimon mahorati ham shunchalik kuchli bo'lishi kerak. Asar ichidagi toponimlarni ko'rib chiqamiz.

"A fascinating research study carried out in 1988 at the University of California found a link between narcissism and the number of times a person used "I" during a five minute monologue"

"1988 yilda Kaliforniya universitetida o'tkazilgan qiziqarli tadqiqot narsissizm va odamning besh daqiqalik monolog davomida "men" so'zini necha marta ishlatishi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqladi".

Ushbu toponim Kaliforniya - AQSH janubiy-g'arbidagi shtat, Tinch okean sohilida. Maydoni 411 ming km². Aholisi 39,5 mln. kishi (2017). Ma'muriy markazi

— Sacramento sh. Shtat markazini keng qirg'oq bo'yi tizmalari bilan o'ralgan Kaliforniya vodiysi egallagan. Yirik daryolari — Sacramento va San-Xoakin. Sharqda Syerra-Nevada tog'lari, janubda Moxave qumli cho'li va chuqur tektonik botiqlar (Ajal vodiysi, Solton-Si ko'li) bilan chegaradosh. Iklimi yozi issiq va kishi sernam o'rta dengiz iqlimi. Shtatning tog' yon bag'irlarida issiq va quruq iqlim. Tog' qarag'ay o'rmonlari va qattiq bargi doim yashil butalar o'sadi. Kaliforniyada Yosemite, Lassen-Vulkanik, Sekvayya va Kings-Kanon milliy parklari tashkil etilgan. Neft, tabiiy gaz, oltin, simob, temir rudasi va boshqa foydali qazilmalar olinadi.

Kaliforniya atamasining kelib chiqishi, atamaning ingliz tiliga oid bir qancha nazariyalar taklif qilingan, lekin ko'pchilik tarixchilar bu nom XVI asrda yozilgan Las Sergas de Esplandian romanidan kelib chiqqan deb hisoblashadi.

XULOSA

Maqoladagi nomlar badiiy adabiyotning asosiy quroli sifatida aytiladigan so'z, roman atamalari ranginligi va ularning vazifasi orqali tanlanadi. Toponimlarni tarjima qilish jarayonida e'tiborli bo'lish talab etiladi. Har bir toponim o'zining ma'lum bir o'z mohiyatiga ega. Ba'zida asarning asliyat tilida keltirilgan antroponimlarni tarjima tiliga o'girish shart emas. Ularning o'z holicha qolgani maqsadga muvofiq. Toponimlarni tarjima qilish jarayonida tarjimasi xato belgilansa asardagi o'sha atamaning butun vazifasi va asardagi ma'nosi o'zgarib ketadi. Bu esa tarjimaning g'aliz bo'lib qolishiga sabab bo'lishi mumkin.

REFERENCES

1. Jo'ramurodova, Z., & Solijonov, J. (2022, April). JK ROULINGNING "BIDL QISSANAVIS ERTAKLARI" ("THE TALES OF BEEDLE THE BARD") ASARIDAGI ANTROPONIMLARNING O'ZBEK TILIDAN INGLIZ TILIGA TARJIMA QILISHDAGI MUAMMOLARI. In *МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ: "СОВРЕМЕННЫЕ ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ПАРАДИГМЫ: ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ТРАДИЦИЙ И ИННОВАЦИЙ II"* (Vol. 2, No. 18.03, pp. 554-560). <https://doi.org/10.47100/nuu.v2i18.03.115>
2. JORJ ORVELNING "1984" ASARIDAGI TOPONIMLARNI INGLIZ TILIDAN O'ZBEK TILIGA TARJIMA QILISHDAGI MUAMMOLAR TAHLILI <https://doi.org/10.47100/nuu.v2i18.03.109>
3. Kamoljnovich, S. J. (2022). JK ROULINGNING FANTASTIK ASARLARIDAGI ANTROPONIMLARNING LINGVO-PERSPEKTIV MUAMMOLARI. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(1), 334-343. <https://doi.org/10.24412/2181-2454-2022-1-334-343>

-
4. Kamoljnovich, Solijonov Juraali. "JK ROULINGNING FANTASTIK ASARLARIDAGI ANTROPONIMLARNING LINGVO-PERSPEKTIV MUAMMOLARI." Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS) 2.1 (2022): 334-343.
 5. N. Erkaboyeva "Ona tili fanidan ma'ruzalar to'plami" Toshkent - 2020
 6. Tuhovsky, I. (2020). 21 Days of Effective Communication: Everyday Habits and Exercises to Improve Your Communication Skills and Social Intelligence.
 7. https://en.m.wikipedia.org/wiki/Etymology_of_California
 8. <https://play.google.com/store/books/details?id=gH5iDwAAQBAJ>
 9. <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Kaliforniya>